

НАУКОВА ШКОЛА ОСВІТНЬОЇ МОДЕЛІ «ДОВКІЛЛЯ»

(до 20-ї річниці лабораторії інтеграції змісту освіти Інституту педагогіки НАПН України)

A Висвітлюються основні досягнення наукової школи – колективу науковців і педагогів-практиків, які понад два десятиліття працювали над оновленням змісту вітчизняної освіти. Розглядається становлення, розвиток і впровадження в практику вітчизняної школи освіти стійкого розвитку – цілісної освітньої моделі «Довкілля».

Ключові слова: цілісність освіти, фактологічний зміст освіти, освіта стійкого розвитку, наукова школа, інтегровані курси, життєствердний образ світу, етносоціоприродне довкілля.

Константин Гуз. Научная школа образовательной модели «Логика природы» (к 20-й годовщине лаборатории интеграции содержания образования Института педагогики НАПН Украины).

(A) Освещаются основные достижения научной школы – коллектива учёных и педагогов-практиков, которые выше двух десятилетий работали над обновлением содержания отечественного образования. Рассматривается становление, развитие и внедрение в практику отечественных школ образования устойчивого развития – целостной образовательной модели «Логика природы».

Ключевые слова: целостность образования, фактологическое содержание образования, образование устойчивого развития, научная школа, интегрированные курсы, жизнеутверждающий образ мира, этносоціоприродная окружающая среда.

Constantine Guz. Scientific school of the educational model «Dovkillya» («The Logics of Nature») to the XX-th anniversary of laboratory of the Integration of Educational Content of the Institute of Pedagogues on NAPS of Ukraine.

It enlightens achievements of scientific school – the team of scholars and pedagogues, who had been worked for renewing of content of Ukrainian education. The article analyses rising and development of «Dovkillya» («The Logics of Nature») integrative educational model (the education of sustainable development) and its introduction into Ukrainian schools' practice.

Key words: integrity of education, factual education, education of sustainable development, scientific school, integrative subjects, vital image of world, ethnical, social and natural environment.

Народження освітньої моделі «Довкілля». У 1990 р. розпочалась робота зі створення змісту освіти авторської школи «Формування цілісної свідомості ділової людини», розроблення навчального плану, програм і підручників, які втілювали ідеї освіти стійкого розвитку. Колектив школи № 37 м. Полтави на чолі з директором О.А. Писанським, заступником директора О.І. Вовк під керівництвом науковців на чолі з В.Р. Ільченко розпочав розроблення і впровадження в практику школи освіти для стійкого розвитку суспільства. З'явився новий предмет та інтегрований курс «Довкілля» для 1–6 класів, у якому основою зцілення змісту освіти і свідомості учнів слугували найзагальніші закономірності природи (збереження, спрямованості самочинних процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі) [10]. Вивчення цих законів, як і предмета «Довкілля» спершу було незвичним для вчителів. Але Віра Романівна спиралася на думки видатних педагогів, які передбачили ідеї «Довкілля». Зокрема, швейцарський психолог Ж. Піаже довів, що названі закони необхідні дітям, починаючи з 6–7-річного віку. Без них не можуть розвиватися високі рівні інтелекту; роздрібнений, фактологічний зміст освіти формує людей з паралізованим волею, з розчленованою свідомістю, яка нездатна протидіяти інстинктивно-підсвідомій агресії (В.П. Базарний).

Полтавська міськрада, міський відділ освіти на чолі з В.І. Мірошниченком, школи Полтави та області з розумінням поставилися до нових педагогічних ідей, морально й матеріально допомагали їх упровадженню. За кошти Полтавської міськради був виданий перший підручник «Довкілля-5», розроблена система програм до цілісного змісту освітніх галузей «Людина і світ», «Природознавство» (1994, 1996). Фактично був започаткований галузевий підхід до формування змісту освіти, розроблення системи навчально-методичного забезпечення цілісного змісту освіти освітньої галузі. Проводячи наукові дослідження в школі, паралельно з роботою на фізико-математичному та природничому факультетах Полтавського педагогічного інституту, В.Р. Ільченко (у співавторстві з К.Ж. Гузом) написала підручники з предмета «Довкілля» для 5–6 кл., які стали переможцями конкурсу фонду «Відродження» і були видані за його кошти.

Академічні установи в Полтаві. 1994 – особливо плідний для розвитку освітньої моделі «Довкілля»: у багатьох школах міста вивчали довкілля (1–6 кл.); В.Р. Ільченко обрано членом-кореспондентом АПН України. На базі Полтавського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників за ініціативою комісії з питань науки і освіти Верховної Ради України та Президії АПН України відкрито лабораторію інтеграції змісту освіти Інституту педагогіки АПН

Про автора освітньої моделі «Довкілля»

Засновник наукової школи цілісної освіти стійкого розвитку – освітньої моделі «Довкілля» – **Віра Романівна Ільченко**. Народилася в робітничій родині м. Чорнобиля, де панував культ праці, поваги до народних традицій і любові до всього живого. У дитинстві закладася переконання в тому, що всі форми життя рівноправні. Це ставлення формувалося укладом сім'ї і, перш за все, матір'ю Вірою Романівною. Жоден мешканець садиби не був обдлений її любов'ю і, в свою чергу, виявляв любов до інших, як міг: під керівництвом матері коти ставали неперевершеними акробатами й артистами, собака з господинею підспівувала її улюблені пісні, гусак водив гусей на річку і додому, соловей на її прохання починав співати... Ластівки, які щорічно вигодовували ластів'ят під стріхою, в день відльоту цвірінчали на гілці яблуні перед порогом доти, доки господиня не побажає їм щасливо повернутись [10]. Мабуть, тому в першому підручнику «Довкілля-5» (виданий за кошти Полтавської міської ради [2]) Віра Романівна помістила портрети своїх співавторів – синички Ці-Цю-Пан, собаки Дани, кота Кіцюні, іграшки Вачера. Він був найулюбленішим і залишився найдовше в пам'яті учнів.

1954 – В. Р. Ільченко закінчила Чорнобильську СПШ № 1 зі срібною медаллю.

1954–1959 – навчалася у Київському педагогічному інституті на фізико-математичному факультеті (спеціальність – фізика й основи виробництва). Була ленінським стипендіатом, закінчила інститут з відзнакою. Потім працювала вчителем фізики у с. Барахтах Васильківського району (1959–1961), в м. Чорнобилі (1961–1978) інспектором району, вчителем фізики Чорнобильської СПШ № 1.

України, яку очолила В.Р. Ільченко. Під егідою лабораторії та ПОППО проведена Всеукраїнська науково-практична конференція «Інтеграція елементів змісту освіти», яка зібрала понад 150 учасників з України. Так почалася планомірна наукова робота над розробленням і впровадженням концепції інтеграції змісту природничо-наукової освіти, цілісної освіти «Довкілля» та її навчально-методичного забезпечення, яке можна назвати нерукотворним пам'ятником Сократу землі полтавської й української Г. Сковороді. Адже всі підручники до освітньої моделі «Довкілля» відповідають його заповітові: «Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе».

Ядро лабораторії інтеграції змісту освіти склали дидакти В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, філософ С.Ф. Клепко, психолог В.Ф. Моргун. Навколо лабораторії об'єдналися вчителі початкових класів, фізики, хімії, біології, географії, які розпочали планомірну теоретичну і практичну роботу над інтеграцією («зілненням») початкової соціоприродничої та природничо-наукової освіти основної і старшої школи. Тематика досліджень лабораторії була незвичною для традиційних мірок української педагогічної науки, що породжувало численних опонентів лабораторії та її керівника. Однак в обраному напрямі розвитку української педагогіки колективові лабораторії надавали впевненості дані про перспективи дослідження аналогічних проблем, що ведуться багатьма дослідницькими колективами США, Канади, Західної Європи, Росії.

Створення цілісного колективу науковців – педагогів, філософів, психологів, соціологів, медиків і педагогів-практиків для розроблення природовідповідної моделі освіти – виявилося проблематичним завданням для скуюті лещатами відомих бар'єрів української педагогічної думки. На своєму учительському шляху, освітленому досягненнями кращих педагогів-науковців України і Росії, В.Р. Ільченко переконалася, що тільки такий колектив зможе накреслити стратегічні шляхи розвитку вітчизняної освіти й дати відповідь на запитання: «Наскільки потрібні і необхідні дітям для щасливого життя у час навчання і в майбутньому десятки тисяч «основних» понять фізики, хімії, біології, географії, математики, історії, літератури, мови... Що діється зі свідомістю дитини, її здоров'ям, її душою внаслідок такого «тоталітарного», «все-підрядного» вивчення основ наук? Як перетворити школу в місце життєтворчості дитини, в місце самочинного розвитку дитячого егоїстичного мислення учня до розуму соціально зрілої особистості?»

Саме проблемі інтеграції змісту освіти присвячені кандидатська і докторська дисертації В.Р. Ільченко. Її книги «Перекрестки фізики, хімії и біології» (1986), «Взаимосвязи при изучении общих законов природы в школе» (1989), «Формирование естественнонаучного миропонимания школьников» (1993) – відомі за кордоном, вони стали особливо актуальними тепер, під час оновлення освіти в напрямі цілісності її змісту, боротьби проти фактологічної, вузькопередметної педагогіки.

У 1996 р. Президія АПН України і колегія Міністерства освіти України прийняли спільне рішення про проведення всеукраїнського експерименту з метою перевірки ефективності освітньої моделі «Довкілля», відповідальними були призначенні Інститут педагогіки АПН України (лабораторія інтеграції змісту освіти) та Полтавський ОППО, на базі якого були організовані всеукраїнські курси з підготовки педагогів до викладання інтегрованих предметів та розпочато впровадження в практику школи цілісної освіти (освіти стійкого розвитку). На курсах, всеукраїнських та обласних семінарах співробітники лабораторії разом із працівниками ПОППО та вчителями експериментальних шкіл підготовлено до оновлення змісту освіти понад 2000 педагогів країни. Значну роль у цьому процесі відіграють часописи «Постметодика» (гол. ред. д. філос. н. С.Ф. Клепко), «Імідж сучасного педагога» (гол. ред. к. пед. н. Н. І. Білик), в яких висвічувалися матеріали, присвячені цілісній освіті, навчально-методичному забезпеченню освіти стійкого розвитку.

Колектив лабораторії інтеграції змісту освіти не міг охопити всіх охочих працювати над проблемами інтеграції освіти, оскільки це було реформування змісту відповідно до стратегічних завдань Державної національної програми «Освіта» [1, с. 11] та модернізації змісту освіти відповідно до ідей освіти стійкого розвитку. У 1999 р. Президія АПН України прийняла рішення про створення науково-методичного центру інтеграції змісту освіти при Полтавському ОППО, який почав працювати на самофінансуванні, тобто на громадських засадах, він об'єднав усіх Полтави, Києва, Одеси, Рівного, Івано-Франківська.

2000 – були підведені підсумки всеукраїнського експерименту. Наказом № 529 від 13.11.2000 р. предмет «Довкілля», освітня модель «Довкілля» та її навчально-методичне забезпечення були допущені до використання в загальноосвітніх навчальних закладах. У пояснювальній записці комісія Міністерства освіти і нау-

1976 – захистила кандидатську дисертацію з теми «Формування в учнів уявлення про загальність основних законів неживої природи (у процесі вивчення фізики і хімії)», м. Київ.

1978 – викладач методики фізики Мозирського педагогічного інституту.

1987 – доцент Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка. Переїхала в Полтаву з батьками, евакуйованими через аварію на ЧАЕС.

1990 – захистила докторську дисертацію «Формування в учнів середньої школи природничо-наукового світорозуміння в процесі навчання» (м. Київ) і стала першим доктором педагогічних наук у Полтаві.

1991 – отримала звання професора.

* * *

Лабораторію інтеграції змісту освіти та НМЦ інтеграції змісту освіти спільно з Полтавським ОППО ім. М. В. Остроградського проведено біля 20 конференцій, у тому числі міжнародних і всеукраїнських (фото 2).

Тому приємно відзначити суттєву допомогу нинішнього ювіляра – Всеукраїнського науково-практичного освітньо-популярного журналу «Імідж сучасного педагога», який постійно висвітлював матеріали учасників цих конференцій. Протягом 2001–2009 рр. видано 12 номерів (фото 3–10):

ПЕДАГОГІЧНА ВІТАЛЬНЯ

ки підкреслила значення «Довкілля» для формування у дітей життєствердного образу світу, розвитку високих рівнів інтелекту учнів, підвищення мотивації до навчання, зміцнення здоров'я та підвищення рівня навченості [4]. Школи отримали офіційно визнану цілісну освіту – альтернативу фактологічній педагогіці, від якої намагається відмовитися світ. У 2003 р. підручники з довкілля почали видаватися за державні кошти.

З центром і лабораторією співпрацює видавництво «Довкілля-К» (директор – д. пед. н. К.Ж. Гуз). За час існування лабораторії і центру (1994–2012 рр.) їхніми науковими співробітниками без бюджетного фінансування написано і видано десятки фундаментальних праць – монографій, методичних посібників, збірників наукових праць, підручників, посібників для учнів і вчителів, програм [Інтернет-ресурс: www.dovkillya.org.ua].

Наукова школа освітньої моделі «Довкілля» – це об'єднання однодумців, діяльність яких спрямована на виробництво наукових знань, їхне поширення, підготовку обдарованих фахівців, які розвивають і поширюють ідеї наукової школи. До її складу входять, перш за все, науковці лабораторії інтеграції змісту освіти, НМЦ інтеграції змісту освіти, педагоги-практики, які створювали впродовж 1993–2013 рр. навчально-методичне забезпечення освітньої моделі «Довкілля» – освіти стійкого розвитку (фото 1).

До наукової школи належали ректор Полтавського ОППО ім. М.В. Остроградського, к. пед. н., доцент П.І. Матвієнко, який разом із завідувачем обласного відділу освіти, к. пед. н., доцентом І.В. Охріменком доклав багато зусиль до становлення лабораторії і центру. П.І. Матвієнко провів фундаментальне дослідження, результати якого подані в монографії «Комплексна оцінка ефективності дидактичного процесу» [13]. До колективу науковців центру входить ректор ПППО, к. пед. н., доцент

Фото 1. Колектив авторів підручників та програм до освітньої моделі «Довкілля», 2007.

Перший ряд: Ткачук Л.В., Зламанюк Л.М., Водолазська Т.В., Ільченко В.Р., Рибалко Л.М., Білокінь Г.О.; другий ряд: Гуз К.Ж., Ляшенко А.Х., Коваленко В.С., Куліковський С.Г., Ільченко О.Г.

В.В. Зелюк, який разом з В.Р. Ільченко планує всеукраїнський експеримент «Модернізація змісту освіти на засадах освіти для сталого розвитку».

З лабораторією співпрацюють десятки шкіл-лабораторій, у яких ведуться наукові дослідження, проводяться конференції з проблем інтеграції змісту освіти та освіти стійкого розвитку. Серед них – відома освітянам Шишацька ЗОШ імені В.І. Вернадського (керівники Н.П. Катаєва, В.В. Чмир). На Бутовій горі, на екологічній стежині, по якій колись ходив В.І. Вернадський до Народового озера, було багато зустрічей учасників конференцій (фото 2).

Золотими буквами треба відзначити в історії становлення в Україні освіти стійкого розвитку авторську школу № 37, яку пізніше назвали «Школою золотої бджілки» (керівники – О. Писанський, О. Вовк, учителі О. Сколота, Т. Шпилька, Н. Шихалкіна та ін.).

Досвід упровадження освітньої моделі «Довкілля» відомий зарубіжним педагогам [16; 18].

Відомі освітянам ЗОШ № 26 м. Полтави (директор Г.Г. Дзюбкін, заст. директора Т.О. Півень), школа упровадження здоров'язберігальних технологій № 24 м. Полтави (директор Л.М. Дудко, вчитель Л.С. Неізвідська), Дніпровська

ЗОШ Верхньодніпровського району Дніпропетровської області (директор А.Х. Ляшенко, заслужений учитель України), Дніпропетровська ЗОШ № 111 (директор Л.В. Ткачук), школа-гімназія м. Кремінної Луганської області (директор Є.І. Кукуяшна) тощо. Колективи названих і ще багатьох шкіл, де ведеться науково-дослідницька робота з проблем формування і упровадження цілісної освіти, входять до наукової школи освітньої моделі «Довкілля». Особливо варто відмінити дослідницьку роботу з проблемою ефективності цілісної освіти, яка проводиться в школах Івано-Франківщини під керівництвом д. пед. н. О.Я. Мариновської.

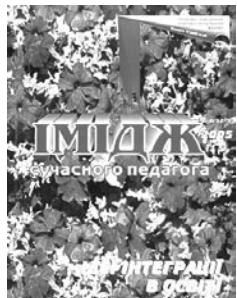
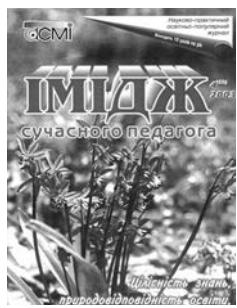

Фото 2. Учасники Міжнародної конференції на Бутовій горі (Шишаки, Полтавська обл., 2004 р.)

У 2011 р. колектив ПОППО рекомендував освітню модель «Довкілля» на здобуття Державної премії в галузі освіти України. Під час обговорення моделі надійшло понад 40 позитивних відгуків від усіх регіонів України та з-за кордону. Науково-педагогічні колективи університетів, студенти, наукові співробітники, педагогічні колективи шкіл визнають модель освіти «Довкілля» як єдину на сьогодні цілісну модель, що реалізує засади освіти стійкого розвитку. На сайті www.dovkillya.org.ua можна ознайомитися з листом голови Комітету з Державної премії України в галузі освіти Міністра Д.В. Табачника (№1/11-6964 від 01.08.2011), в якому висловлюється щира подяка за участь у конкурсі за номінацією «Загальна середня освіта» авторам В.Р. Ільченко, К.Ж. Гузу, О.Г. Ільченку, Л.М. Рибалко, В.Ф. Моргуну, А.Х. Ляшенку за роботу з теми «Освітня технологія «Довкілля». Відзначено, що це дослідження «є значним внеском у розвиток інтерації вітчизняної загальної середньої освіти в європейський та світовий простір, отримало широку громадську підтримку та високу оцінку наукових експертів».

Відзначимо деякі найважливіші досягнення наукової школи «Довкілля»:

1. Розроблення теорії формування і втілення в практику вітчизняної школи цілісної освіти «Довкілля», розв'язання стратегічних завдань реформування змісту вітчизняної освіти, поставлених у Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ ст.») [3].

2. Розроблення теоретичних основ та методичної системи формування життєствердного образу світу дошкільнят та учнів загальноосвітньої школи, його основи – екологічного образу природи, системи занять у довкіллі як основних умов реалізації зasad освіти стійкого розвитку, формування цілісної свідомості особистості.

3. Створення системи навчально-методичного забезпечення до освітніх галузей («Людина і світ», «Природознавство») для учнів загальноосвітньої школи (1–11 кл.), яке реалізує засади освіти стійкого розвитку та підготовку учнів до міждисциплінарних досліджень (через систему інтегрованих курсів для дошкілля, початкової, основної та старшої школи), забезпечує особистісно зорієнтовану освіту.

4. Розроблення навчального плану, програм і навчально-методичного забезпечення для перепідготовки вчителів до впровадження інтегрованих курсів і реалізації міждисциплінарних досліджень учнів.

5. Обґрунтування змісту і структури ядра цілісної соціоприродничої початкової освіти, природничої освіти основної та старшої школи, еволюції ядра в процесі навчання учнів загальноосвітньої школи, експериментальна перевірка засвоєння його учнями як умови розуміння ними цілісності знань про етносоціоприродне довкілля, про природу, досягнення високих рівнів інтелекту, оволодіння природничо-науковою компетентністю.

6. Досягнення економічної ефективності освіти через:

- реалізацію змісту освіти в підручниках інтегрованих курсів початкової, основної, старшої школи, видання яких для держави економічно вигідніше, ніж друк вузькопредметних підручників;

- формування в учнів здатності до виконання роботи за найменшої витрати енергії (втілення в навчально-методичному забезпеченні ідей вітчизняного економіста і природознавця С.А. Подолинського, методики обґрунтування елементів знань, навчальної діяльності на основі закономірностей збереження і перетворення енергії, спрямованості процесів до рівноважного стану).

Найважоміші праці наукової школи «Довкілля»

1. Ільченко В.Р. Перекрёстки физики, химии и биологии : пособие для учащихся / В. Р. Ильченко. – М. : Просвещение, 1986. – 174 с.

2. Ільченко В.Р. Формирование естественнонаучного миропонимания школьников : книга для учителя. – М. : Проповедование, 1993. – 192 с.

3. Образовательная модель «Логика природы». Концептуальные основы интеграции естественнонаучного образования: книга для учителя / В.Р. Ильченко, К.Ж. Гуз. – М. : Народное образование. Школьные технологии, 2003. – 206 с.

4. Довкілля : методичний посібник для вихователів дитсадків та батьків : у 2 част. / А. М. Богуш, В.Р. Ільченко. – Полтава : НМЦІЗО, 2003. – с.

5. Я і Україна. Довкілля : підручник для 2 класу / К.Ж. Гуз, В.Р. Ільченко. – Полтава : Довкілля-К, 2003. – 128 с.

6. Я і Україна. Довкілля : підручник для 4 класу / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, Т.В. Водолазська, О.Г. Ільченко. – Полтава : Довкілля-К, 2004. – 176 с.

7. Формування природничо-наукової картини світу в учнів середньої школи : колективна монографія / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, В.С. Коваленко, Л.М. Рибалко та ін. – Полтава : Довкілля-К, 2005. – 224 с.

8. Природознавство. Довкілля : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз. – Полтава : Довкілля-К, 2005. – 160 с.

9. Природознавство : підручник для 6 класу загальноосвіті. навч. закл. / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, Л.М. Рибалко. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 160 с.

10. Я і Україна. Довкілля : підручник для 1 класу / К.Ж. Гуз, В.Р. Ільченко, С.І. Собакар. – Полтава : Довкілля-К, 2007. – 112 с.

11. Ільченко В.Р. Методика вивчення курсу «Природознавство» («Довкілля») у 5–6 класах : навч.-метод. посібн. / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, О.Г. Ільченко, Л.М. Рибалко. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 168 с.

12. Методика вивчення курсу «Я і Україна. Довкілля» у 1–4 класах : метод. посібн. для вчителів / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз, О.Г. Ільченко, Т.В. Водолазська. – Полтава : Довкілля-К, 2009. – 316 с.

13. Ільченко В. Р. Реформування змісту освіти як національна проблема. Пед-технологія «Довкілля». 15-річний досвід виконання стратегічних завдань реформування змісту освіти / В. Р. Ільченко. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – с.

14. Ільченко В. Р. Модернізація содержания образования как национальная проблема / В.Р. Ильченко, К.Ж. Гуз // Педагогика. – 2011. – № 4. – С. 3–8.

Підтвердженням важомості освітньої моделі «Довкілля» є вітання співробітників НМЦ інтеграції змісту освіти НАН України з нагоди його 10-річчя редакціями російських часописів «Народное образование» і «Сельская школа»:

«Глубокоуважаемая
Вера Романовна!

Искренне поздравляем Вас и сотрудников научно-методического Центра интеграции содержания образования Национальной академии педагогических наук со славным творческим юбилеем!

Десять лет, с точки зрения исторической, – срок небольшой. Но за эти годы Вы сделали столько, что это под силу полноценному многочисленному научно-исследовательскому институту. Образовательная модель «Логика природы» («Довкілля») в практике образования

7. Розроблення навчально-методичного забезпечення освітньої моделі «Довкілля», яке реалізує екологічну філософію для дітей завдяки розкриттю змісту:

– основного положення екологічного реалізму (істинність наших знань про довкілля можемо встановити лише в безпосередньому спілкуванні з ним, яке в шкільному житті забезпечується системою уроків серед природи в 1–11 кл.);

– одного з основних принципів освіти стійкого розвитку – принципу соціоприродної справедливості, який у підручниках і посібниках для учнів розкривається через положення: всі форми життя рівноправні, кожна має право на існування за законами природи, збереження життя на Землі можливе за умов визнання розвитку живих систем за законами природи, без «перемоги» над ними людини;

– розкритті заповіту Г. Сковороди: «Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе» в підручниках, посібниках та на уроках серед природи, що їх методична система «Довкілля» пропонує проводити в дні народних свят; у такий спосіб у діяльність дітей вводиться обрядове коло народу, в якому зі святковими днями пов’язані екологічні сценарії для дітей, ігри, прикмети для передбачення стану довкілля тощо;

– оздоровлення і розумовий розвиток дітей пов’язується з біоритмом довкілля й етносу.

8. Доведено, що стратегічно змінити освіту як галузь, що забезпечує національну безпеку і біологічну безпеку людства, може колектив, у якому співпрацюють учні різних галузей – педагоги, філософи, психологи, соціологи, медики тощо.

Реалії та перспективи. Колектив науковців і педагогів-практиків, об’єднаних роботою над освітньою моделлю «Довкілля», за 1990–2012 рр. написав, апробував, запровадив у практику біля 50 номінацій навчальної літератури, які, на думку педагогів, не мають аналогів у вітчизняній і світовій навчальній літературі. Уперше під керівництвом одного лідера, на єдиних принципах розроблена система навчально-методичного забезпечення цілісного змісту освітніх галузей для 1–11 класів. За міжнародними мірками цю систему можна оцінити в понад \$100 млн. (для довідки: в Нідерландах розроблення й апробація нового підручника коштуєть державі 3 млн. євро). Відмітимо, що уряд Америки планує вкласти в підготовку учнів до міждисциплінарних досліджень мільярди доларів. На підготовку вчителів до реалізації цієї ідеї заплановано 40000 стипендій по \$25000 кожна. Уряд США називає це «інвестиціями в майбутнє Америки» [8].

У початковій школі України в 2000–2010 рр. природнича освіта реалізувалася двома варіантами – предметами «Довкілля» і «Природознавство». Варіант «Довкілля» (1–4 кл.) містить блок знань, який відповідає міжнародним вимірам TIMSS (2007), зокрема, включає знання про «сили, енергію, роботу в довкіллі, машини і механізми; магнітні, звукові явища тощо» [15, с. 57]. Ці знання функціонують поки що в курсі «Природознавство. Довкілля», який з 2014 р. буде вилучено. Другий варіант – «Природознавство», зміст якого в основному відповідає концепції цього предмета в XIX ст., розроблений В.Ф. Зуевим. Зміст його не містить вищезазначеного блоку знань.

Дослідження TIMSS (2007) показало, що в Україні низький рівень початкової природничо-наукової освіти, а частина дітей із найвищим рівнем знань з природознавства усього 2% – найменша з-поміж усіх країн-учасниць дослідження. Восьмикласників із таким рівнем виявилося 3% при низькому загальному рівні знань. Для порівняння: у Росії частина учнів з найвищим рівнем знань початкової школи становить 16%, а восьмикласників – 10%. Отже, за час незалежності рівень вітчизняної природничо-наукової освіти значно знизився – адже за радянської доби рівень знань у всіх республіках був однаковим [19]. Наступне дослідження TIMSS природничої освіти в Україні (2011) проводилося для учнів 8-х класів, яке показало підвищення рівня знань (з 3% до 6%) [17]. На нашу думку, це можна пояснити тим, що дослідженням були охоплені учні 5–6 класів, які вивчали «Природознавство», що розроблене на основі «Довкілля» (5–6 кл.). Згідно з оновленим стандартом освіти (2011) та навчальними планами знову буде вивчатися «Природознавство», в змісті якого відсутні вищезазначені предметні виміри TIMSS.

При оновленні Державного стандарту освіти (2010–2011) зі змісту стандарту основної школи і програм вилучені загальні закономірності природи, поняття природничо-наукової картини світу, термін «довкілля» [7], які функціонували у державному стандарті 2000–2010 рр. [4] та у навчально-методичному забезпеченні цілісної освіти «Довкілля» в 2000–2011 рр.

За цілісною освітою в Україні майбутнє, в тому числі і за освітньою моделлю «Довкілля», і за науковою школою, яка під керівництвом лабораторії інтеграції змісту освіти впродовж 20 років складалася і працювала на базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М.В. Остроградського, боролася за законопідставну освіту учнів та високі рівні їхнього інтелекту.

Украины и России сегодня единственная, которая формирует (а не декларирует) целостное мировосприятие ребёнка в процессе познания общих закономерностей развития природы и человека. А воспитанию креативности мышления способствует программа практического исследования окружающего мира детям, их тесного творческого контакта с жизненными проблемами, явлениями, фактами.

Модель «Логика природы» стала ярким продолжением идеи классической научной, природообразной педагогики – Яна Амоса Коменского, Джона Локка, Адольфа Дистервега, Антона Макаренко. Теоретическая основа модели, её педагогическая инструментовка и практическая реализация по праву войдут в сокровищницу нашей отечественной и мировой педагогики.

Ждаем Вам, дорогая Вера Романовна, и Вашим коллегам дальнейших творческих успехов на этом трудном пути! Здоровья Вам, стойческого терпения и мужества при защите своего научного детища!

Література

1. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Довкілля-5. Навчальний посібник для учнів 5 класів, які навчаються за експериментальними програмами, затвердженими Міністерством освіти / В.Р. Ільченко, К.Ж. Гуз. – Полтава, 1994. – 312 с.
3. Ільченко В.Р. Реформування змісту освіти як національна проблема. Педтехнологія «Довкілля»: 15-річний досвід виконання старт-тестів, які залишають за собою / В.Р. Ільченко. – Полтава : Довкілля-К, 2010.
4. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки. – 2001. – № 1 (січень). – С. 3–32.
5. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2001. – № 14–15 (травень).
6. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки. – 2009. – № 9 (березень).
7. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4–5 (лютий).
8. Кінько Т.А. Україна – ЄС: Спільні інноваційний простір – спільні майбутнє : наук.-публ. видання / Т.А. Кінько. – К. : Видавець ФО-П Т.А. Кінько, 2010.
9. Клепко С. Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання / С.Ф. Клепко. – Полтава, 1998.
10. Кругленко В.М. Чорнобиль. Історико-літературний нарис / В.М. Кругленко. – Полтава : Довкілля-К, 2005. – 160 с.
11. Лебедік М.П. Технологія атестації цілісного розвитку особистості на основі оцінок соціальної зрілості учасників педагогічного процесу : монографія / М.П. Лебедік. – Полтава : РПВ РУСКУ, 2003. – 305 с.
12. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / О.І. Локшина. – К. : Богданова А.М., 2009. – 404 с.
13. Матвієнко П.І. Комплексна оцінка ефективності дидактичного процесу / П.І. Матвієнко. – Полтава : Довкілля-К, 2005. – 215 с.
14. Моргун В.Ф. Психологічно-педагогічні основи інтеграції та диференціації навчання на прикладі шкільного циклу природничих дисциплін : курс лекцій / В.Ф. Моргун. – Полтава, 1996. – 78 с.
15. Мулліс Іна В.С., Мартін Майлк О., Руддок Грехен Дж. та ін. TIMSS-2007: Засади вимірювання і відкриті завдання із математики та природничих наук для 4–8 класів / Переєклад з англійської. – Харків : Факт, 2006. – С. 57–62.
16. Образовательная модель «Логика природы». Концептуальные основы анте-грации естественнонаучного образования: книга для учителя / В.Р. Ильченко, К.Ж. Гуз. – М.: Народное образование. Школьные технологии, 2003. – 206 с.
17. Прокопенко Н. Тимчакові відповіді на вічні запитання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/timchakoviy_vidpovid_i_na_vichni_zapitanija.html
18. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. – Т. 2 / Г.К. Селевко. – М.: НИУ школьных технологий, 2006. – 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий».)
19. Холин Ю.В. Горькая правда об украинской школе. Результаты исследования TIMSS-2007. / Ю.В. Холин // UNIVERSITATES: журнал [Электронный ресурс]. – № 1. – С. 9–15. – Режим доступа: <http://universitates.univer.kharkov.ua>